

Valstij ir parāds pret cietušo, jo nepasargāja

DAINA MARCINKUS

Saldū notikušā seminārā dažādās jomās strādājoši juristi diskutēja par kriminālnoziedzumus cietušo atbalsta jautājumiem un lomā spēlēs iejutās gan cietušo, gan palīdzības sniedzēju ādā.

Pagājušā gada rudeni stājās spēkā Eiropas Komisijas un Eiropas Padomes kopīga direktīva par atbalstu cietušajiem kriminālprocesā, un Latvijā Tieslietu ministrija izveidojusi darba grupu šīs direktīvas ieviešanai. Formāl tas nozīmē izmaiņas normatīvajos aktos, taču ir būtiski, lai tiem būtu reāla, praktiska jēga. Tādēļ nepieciešama praktisku pieredze, ieteikumi, vērējumi. Lai tos iegūtu, Sabiedriskās politikas centrs "Proviņus", piesaistot projekta līdzekļus, visā Latvijā organizēja virkni pasākumu par šo tēmu, tajā skaitā arī seminārus tiesību aizsardzības iestāžu darbiniekiem "Noziedzumā cietušais — Latvijas tiesību sistēmā un sabiedrībā". Kurzemes reģiona tiesu, prokuratūru, Probaģijas dienesta, policijas struktūrvienību un citu juristisku nozaru darbinieki uz semināru pulcējās Saldū.

Ne tikai apzogs, bet arī aizvaino

"Cietušā tiesību aktualizēšana ir svarīga vairākos aspektos", intervijā "SZ" stāstīja "Proviņus" pētniece, Tieslietu

ministrijas ārtēta padomniece **Kriminālsoda izpildes un probācijas jautājumos ILONA KRONBERGA**. "No vienas puses — valsts pienākums ir garantēt savu ledzvoļāju drošību, ja pret personu izdarīts kriminālnoziedzums, tāpat valsts viņu nav pasargājusi, nav izpildījusi savu pienākumu, un tā ir jācensas visādi atbalstīt cietušo, lai iespējami novērstu vai mazinātu pret viņu vērstu nodarījumu sekas. No otras — tādējādi arī tiek vairota sabiedrības drošība.

Vidēji 70% noziedzīgo nodarījumu ir mantiska rakstura, un visbiežāk cietušajam vajag tikai, lai atrašu kaitnieku un atgūtu mantu. Taču mantisks kaitējums ne vienmēr ir mantisks, tas var būt reāla emocionāla vardarbība — ledonāģitēs, kaut kāds draņķis ir rāces pa cilvēka mantām, apgrābistijās vai nozadzās, iespējams, ļoti mīļas, pat svētas lietas. Nerunājot par nodarījumiem, kas vērsti pret personas dzīvību vai veselību, — tie rada ne tikai fizisku, bet arī mentālu kaitējumu — aizvainojumu, beiles, pārdarījuma izjūtu... It īpaši tik mazā sabiedrībā kā Latvijā šādas sevi paturējas emocijas bojā attiecī-

bas un eskatē cits noziedzīgus nodarījumus."

Cietušais tikai kalpo

"Cits stāsts ir par to, kā tūlās cietušais kriminālprocesa laikā. Kad noticis likumpārkāpums, ir divas iespējamās puses — cietušais un pārkāpējs. Šobrīd tiesību aizsardzības politikā vērsta uz pseudoaizsardzības reakciju — valsts sīf pa pārkāpēju — viņu noķer, viņš nonāk policijā, tad prokuratūrā, tiesā, soda izpildes iestādēs — cietumā vai Probaģijas dienesta uzraudzībā. Pārkāpējam ir dažādas tiesības, viņu informē par notiekošo, par savākajiem pierādījumiem, iepazīstina ar apsūdzību, viņam pienākas advokāts, ir tiesības pārsūdzēt sodu, kad tas izziestis, tiek nodrošināta resocializācija...

Kur pa šo laiku paliek cietušais? Viņš faktiski kalpo kriminālprocesa virzīšanai — sniedz liecības policijai, prokuratūrai, tiesai, atkal un atkal izdzīvojot notiekošo. Situācija ir mainījies: tagad izskatās, ka likumpārkāpējam ir konflikts ar valsti. Nē, viņam bija konflikts ar konkrētu personu, caur kuru viņš ir pārkāpis valsts definētos spēles noteikumus — likumu."

Jāpanāk līdzdalība

"Kāds būtu līdzsvarots risinājums? Tāds, ka cietušais visā izmeklēšanas laikā tiek informēts par to, kas notiek, un tas viņu nemulstina. Ka policija

viņam paskaidro — noteiktu laiku jūsū lieta atradīsies piemums, un ir konkrēts policists, pie kura cietušais jebkura brīdī var vērsties ar jautājumiem vai papildu informāciju. Pēc tam viņu informē par lietas nodošanu prokuratūrai — ko nozīmē kriminālvajāšanas uzsākšana, kurš prokurors: ar to nodarbojas un kā ar viņu sazināties. Pirms tiesas savukārt tiek piedāvāta tikšanās ar darbinieku, kas izstāsta par tiesas norisi; iespējams, tiek apskatīta arī tiesas zāle un lemts par procesa dalībnieku izvietojumu, jo varbūt cietušajam ir smagi sēdēt tuvu varmākam vai sastāpties ar viņu durvis... Šāda prakse, kas faktiski nemaksā neko, tikai pārdesmit minūšu laikā, tevīesta, piemēram, Ziemeļrijā.

Un vēl — būtiski informēt par to, kas notiek ar pārdarītāju soda izciešanas laikā; ja viņam noteikts nosacīts sods vai tiek atbrīvots pirms termiņa, pēc cietušā vēlēšanās var uzstādīt nosacījumus, kas vairo cietušā drošības izjūtu, piemēram, aizliegumu uzturēties pilsētā, kur dzīvo cietušais, un larnidzīgus. Arī izlīguma piedāvājums var būt risinājums, taču cilvēki ne vienmēr ir gatavi sarunāties.

Ideāli būtu, ja būtu atsevišķas struktūrvienības cietušo atbalstam — gan juridiskam, gan psiholoģiskam. Taču būtisim reālisti — arī par pārtiktušām uzskatītajās rietumu valstīs cietušo atbalsts daudzviet ir problēma. Igaunijā, piemēram, trūkst juridiska atbalsta cietu-

šajam, taču policijā ir psihologs, kas pēc noziedzuma stādā ar cietušo, izvērtē viņa stāvokli — vai var laist uz mājām, vai ne-sabotiks, nemoslēgtses sevi; vai stieverte pēc seksuālas varmācības nav jānogādā uz ekspertīzi, pirms viņa aizgājusi mājās un nomazgājusi visus pierādījumus... Ir daudz dažādu situāciju, kurās būtu jāpievērs uzmanība cietušajam gan tādēļ, lai mazinātu viņam nodarītās sekas, gan veiksmīgākai kriminālprocesa virzīšanai."

Noformulē vēlamo

"Semināros nav tikai stāstīšana un klausīšanās, jo tajos piedalās speciālisti ar savu pieredzi un secinājumiem. Noteik viedokli apmānu un zināšanu paplašināšana, lomā spēles izspējot dažādas situācijas, piemēram, — nupat aplaupīts un piekaulis cilvēks tiekas ar policistu. Viena ir šokā un nespēj neko izstāstīt, otrs stress, jo galvenais pienākums ir ķert vainīgo, bet laiks rī..."

Daudzi juristi pēc tam atzīst, ka uz savām problēmām spēj paskatīties citādāk un labāk tās risināt. Turklāt no šādiem secinājumiem rodas tiešam vertīgā tetelkumi topošajiem normatīvajiem aktiem. Jo Eiropas direktīva nav strikti konkrēta, tā leter daudz leteikumu, atstāj lielu rīcības amplitūdu. Tā dzīzāk ir dāznulis valdība, lai tā atbalstītu iniciatīvas, kas nāk no opokšās — cilvēkiem, kas ikdienā saskaras ar cietušajiem." ■

SHADUS ZEME, 17.05.2013.